

Aylık Suriye Bülteni

Lübnan'ın Gölgesinde Suriye

Eylül 2024

Özet

Bu bülten, 2024 yılı Eylül ayı içerisinde Suriye sahasında yaşanan en önemli siyasî, askeri ve ekonomik gelişmeleri ele almaktadır. Siyasî gelişmelerde Lübnan ve Gazze'de tırmanan bölgesel gerginlik doğrudan Suriye'yi etkilemiştir. Lübnan'da Hizbullah'a yönelik başlatılan İsrail operasyonlarının şiddetini artmasıyla birlikte Esed rejimi de kendi stratejisini belirlemiştir. Buna göre rejim, bölgesel dengeyi koruma adına uluslararası güçleri karşısına almaktan uzak durarak temkinli bir yaklaşım izlemiş ve tarafsız bir rol oynamaya çalışmıştır. Güvenlik açısından İsrail, Suriye topraklarına karşı saldırılarını yoğunlaştırmıştır. İsrail saldırıları Suriye'deki İran'ın askerî üslerini, silah nakil hatlarını ve Hizbullah mensuplarının yaşadığı yerleşim bölgelerini hedef almıştır. Bunun yanında Suriye'deki Amerikan üsleri de kaynağı bilinmeyen füze saldırılarına maruz kalmıştır. Diğer yandan Suriye'nin kuzeybatısı, rejim kuvvetleriyle muhalifler arasındaki gerginliklere sahne olmaktadır. Ekonomik gelişmelere gelince İsrail'in Lübnan'a saldırmasının ardından bölgeden kaçan Suriyeliler ve Lübnanlıların Şam'a akın etmeleri şehirde büyük bir yoğunluğa neden olmuştur. Ayrıca Kızıldeniz'deki gerilimin tırmanması da İran'dan Suriye limanlarına gelen petrol türevlerinin sevkiyatında gecikmelere yol açmıştır.

Rejimin Bölgesel Gelişmelere Yönelik İzlediği Strateji: Tarafsızlık, İhtiyat ve Oyalama

Özellikle Lübnan ve Gazze'deki gerginlikler Suriye'deki durumu doğrudan etkilemiştir. İsrail'in Lübnan'da Hizbullah'a karşı yürüttüğü operasyonların şiddetinin artmasıyla birlikte Esed rejimi de temkinli bir yaklaşım stratejisi izlemiş ve tarafsızlık rolünü oynamaya çalışmıştır. İsrail saldırıları karşısında rejimin yaptığı açıklamalar cılız kalmıştır. Zira rejim, İsrail ve ABD ile doğrudan gerilimi tırmandırmaktan kaçınmakta, bu yüzden genel açıklamalar yapmakla yetinmektedir. Rejimin bundaki amacı bölgedeki denge siyasetini korumak ve etkili uluslararası güçleri karşısına almaktan kaçınmak olduğu bilinmektedir. Bu davranış, rejimin son kazanımlarını koruma isteğini yansıtmaktadır. Özellikle Suudi büyükelçiliğinin Şam'da tekrar çalışmaya başlamasından sonra buna benzer kazanımları kaybetmek istememektedir.

ABD Hazine Bakanlığı, Lübnan Hizbullah'ı yararına petrol ve sıvılaştırılmış gaz kaçakçılığı yaptıkları gerekçesiyle Suriyeli üç kişi, beş şirket ve iki gemiye yeni yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Bu yaptırımlar ABD'nin Esed rejimi ve müttefiklerinin bölgedeki nüfuzunu pekiştirmek için kullandığı finans kaynaklarını kurutmayı hedeflemektedir.

Esed rejimi daha ağır yaptırımlara veya daha fazla izolasyona maruz kalmasına yol açacak bölgesel çatışmalara girmekten kaçınmaktadır. Rejimin bu yaklaşımı izlemeye devam edeceği ve İsrail ile açık bir çatışmaya girmeden bölgesel gerilimlerden yararlanacağı da beklenmektedir.

Diğer yandan rejim tarafından ilan edilen af kararnameleleri ikna edici olarak görülmemektedir. Zira Uluslararası Af Örgütü son çıkan af kararnamelelerini “içi boş” olarak nitelendirmiş ve özellikle binlerce sivilin tutukluluğunun devam ettiği bir süreçte bunun gerçek bir uzlaşma ya da siyasî çözüme kapı açmaya yetmeyeceğine yer vermiştir.

Aynı bağlamda Moskova'nın, Şam ile Ankara arasındaki yakınlaşmayı pekiştirme çabaları sürmektedir. Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov da iki taraf arasında yakında yeni bir toplantı yapılacağını altını çizmiştir. Ancak buna rağmen rejim ile Türkiye arasındaki ilişkilerde durgunluk yaşanmaya başlamıştır. Ankara'nın Erdoğan ile Esed arasında yapılacak bir görüşme planını reddetmesi iki tarafın da tutumunun birbirinden uzak olduğunu yansıtmaktadır. Özellikle de Türk güçlerinin Suriye'nin kuzeyinden çekilmesi konusunda iki taraf arasındaki anlaşmazlık, çözüm açısından birbirlerinden uzak olduğunu göstermektedir. Rejimin bu görüşmeleri büyük tavizler vermeden sahadaki pozisyonunu güçlendirmek için bir araç olarak kullanmaya devam edeceği ve bu süreçteki durgunluğu uzatması muhtemeldir.

Uluslararası düzeye gelince Suriye muhalefeti, ABD ve uluslararası toplumla işbirliği yaparak siyasî konumunu korumaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Barbara Leaf, Güvenlik Konseyinin 2254 sayılı kararının uygulanmasını görüşmek üzere muhalefet liderleriyle bir araya gelmiştir. Ancak bu görüşme sahada gerçek bir siyasî etki yaratmamış, somut bir değişim oluşmamıştır. Zira muhalefete verilen uluslararası destek sınırlıdır. Bu da siyasî çözümü ilerletmek için rejim üzerinde yeterli bir baskı oluşturmamaktadır. Bununla birlikte uluslararası toplumun Lübnan ve Gazze gibi bölgelerde yaşanan krizle meşgul olması, önümüzdeki dönemde Suriye dosyasında ilerleme kaydedilmesi fırsatını azaltmaktadır.

Mülteci krizi konusuna gelince Lübnan'da kötüleşen güvenlik olayları ve ekonomik durum, Suriyeli mültecilerin sıkıntılarını daha da arttırmıştır. Bu durum güvenli ve onurlu bir geri dönüş için elverişli olmamasına rağmen on binlerce Lübnanlı ve Suriyeli mültecinin Suriye'ye geçmesine yol açmıştır. Dolayısıyla söz konusu göç, Suriye'deki insani sorunu daha da karmaşık hale getirmiştir. Mülteci krizinin açık bir siyasî çözümün yokluğunda daha da kötüleşmeye devam etmesi beklenmektedir. Aynı zamanda uluslararası toplumun daha sürdürülebilir ve kapsamlı çözümler bulması için ilave zorluklar ortaya çıkarmasına neden olacaktır.

Bölgesel gelişmeler, özellikle de Lübnan ve Gazze'deki gelişmeler, önümüzdeki dönemde Suriye sahnesine etkileri açısından belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkacaktır. Rejimin, devam eden olaylar yüzünden yeniden bölgesel bir denge kurma ve istikrarı sağlama ihtiyacı yaşayacağı düşünülmektedir. Rejim iktidarda kalmaya devam edeceğini ve siyasî bir çözüme

yönelik ciddi adımlar atmadan veya devam eden insani krizi hafifletmeden izolasyonunu sona erdireceği kanısındadır.

Yeni Bir Savaşın ve Bölgesel Gerilimin Etkisi

İsrail, İran'ın Suriye'deki nitelikli silah geliştirme kabiliyetini zayıflatmak amacıyla başta Hama vilayetindeki Masyaf Araştırma Merkezi olmak üzere İran hedeflerine yönelik bir dizi hava saldırısı düzenlemiştir. İsrail'in 25'ten fazla saldırısı Şam Kırsalı, Humus, Hama, Tartus ve Dera'da rejime ve İran'a ait bazı askerî ve güvenlik merkezlerini hedef almıştır.

Diğer yandan rejim güçleri, İdlib ve çevresini intihar saldırısı yapan insansız hava araçları, top ve roket atışlarıyla hedef almaya devam etmektedir. Heyet Tahrir El Şam ve onunla müttefik olan gruplar, eylül ayının ilk haftasında 10'dan fazla rejim askerinin öldürüldüğü bir operasyon gerçekleştirmiştir. Ayrıca uluslararası koalisyon güçleri de Ensar El İslam örgütünde faaliyet gösteren bir dizi cihatçı unsuru ve daha önce "El Fetih El Mubin" odasına katılmayı reddeden ve ardından Heyet Tahrir El Şam'a muhalif olarak kabul edilen örgütle bağlantılı diğer unsurları hedef almıştır. Bunun yanında Heyet Tahrir El Şam; Rusya'nın, Ukrayna'ya Rusya karşıtı cihatçıların gönderilmesi konusunda görüşmeler yaptığı yönündeki iddialarını yalanlayarak yanındaki "göçmenlerin" bu konuda bir çıkarlarının olmadığını ve kendi politikalarına bağlı olduklarını işaret etmiştir.

Halep'in kuzeyinde ise Suriye Milli Ordusu'na bağlı 'Sukur El Şimal' grubu, Suriye Geçici Hükümeti Savunma Bakanlığı'nın yeniden yapılanma süreci çerçevesinde aldığı grubun dağıtılması talimatını reddetmiştir. Diğer yandan söz konusu grup, Suriye Milli Ordusu'na bağlı Cephe Şamiye grubu ile birleşmiştir. Bu adım sonrasında Suriye Milli Ordusu'na bağlı Fırka Hamza ve Sultan Süleyman Şah gruplarıyla çatışmalar meydana gelmesine yol açmıştır. Zira bu iki grup, Cephe Şamiye'nin Sukur El Şimal ile birleşmesi neticesinde gücünü arttıracığı endişesini taşımaktadır. Bu yeni birleşmeyle kuzeydeki gruplar arasındaki güç dengesinin etkileneceği ve bölgeye yansımalarının olacağı düşünülmektedir.

Dera'da ise, valinin ve Baas partisi şube sekreterinin konvoyunun geçtiği güzergâha patlayıcı yerleştirilerek suikast girişiminde bulunulmuştur. Bilindiği üzere benzer bir girişim bundan bir yıl önce de yapılmıştır. Bu olaylarla birlikte vilayetdeki güvensizlik ortamı giderek devam etmektedir. Rejime ait kontrol noktaları yerel grupların saldırısına maruz kalmıştır. Diğer yandan eski ayrılıkçı gruplar rejimin dayatmaya çalıştığı yeni anlaşmaları reddetmiştir. Zira rejimin, eski muhalifleri tutuklama veya suikast yoluyla tasfiye etme yaklaşımından endişe duyulmaktadır.

Suriye'nin kuzey ve doğusunda ise, Haseke kırsalındaki Şedadi'de bulunan ABD üssüne füze saldırısında bulunulmuştur. Suriye'deki ABD üsleri Ekim 2023'ten bu yana İran yanlısı milisler tarafından 135 defa saldırıya maruz kalmıştır. Bu saldırılarda Ömer petrol sahası 36, Koneko gaz tesisi üssü 40, Harab El Cir üssü 20, Tenef üssü 17 ve Şedadi üssü 16 kez hedef alınmıştır. Lübnan ve Gazze'deki gerginliğin tırmanması ve bölgesel bir savaşın çıkma riskinin artmasıyla birlikte özellikle Suriye'nin, bölgesel ve uluslararası taraflar arasında birbirlerine bir mesaj

verme alanına ve hesapların yeniden görüldüğü bir sahaya dönüşmesi nedeniyle bölgenin daha fazla saldırıya maruz kalacağı öngörülmektedir.

Yeni Bir İnsani Krizin Eşiğinde

Şam piyasalarında, İsrail'in Lübnan'a yönelik saldırılarından dolayı Suriye'ye göç eden Suriyeli ve Lübnanlı mültecilerin akınıyla birlikte, artan arz talep nedeniyle gıda fiyatlarında gözle görülür bir artışa sahne olmuştur. Bu göç, fiyatların yükselmesine yol açmıştır. Ayrıca karaborsadaki akaryakıt fiyatları da İsrail'in Lübnan'a yönelik saldırılarının artmasından bu yana rekor seviyelere ulaşmıştır. Bir litre benzinin fiyatı yaklaşık 26 bin Suriye lirasına ulaşırken şu anda daha fazla talep gördüğü için bir litre motorinin fiyatı 24 ile 30 bin Suriye lirası arasında değişmektedir. Devletin belirlediği fiyatlara gelince rejim hükümetindeki "İç Ticaret ve Tüketiciyi Koruma Bakanlığı" Eylül 2024'te üç kez ve bu yılın başından bu yana 18 kez akaryakıt fiyatlarını artırdığını ilan etmiştir.

İsrail'in Lübnan'a yönelik saldırılarının doğrudan etkileri arasında, Lübnan ve Suriye arasındaki ticaretin ve kaçakçılığın azalması yer almaktadır. Suriye; ilaç, elektronik cihazlar, yakıt ve kozmetik ürünleri gibi Lübnan'dan resmî yollarla veya kaçakçılık yoluyla gelen mallara itimat etmektedir. Ayrıca Lübnan, özellikle Suriye'ye uygulanan uluslararası yaptırımlar çerçevesinde ithalat ve ihracat açısından Suriye için hayati bir çıkış kapısı konumundadır. Özellikle bu ticaret yollarının yokluğu, Ürdün ve Irak sınırları gibi alternatif yolların arayışına yol açabilir. Ancak bu yollar daha maliyetli olduğu için bu durum, doğal olarak bazı malların arzının azalmasına ve mahalli pazarlarda fiyatlarının artmasına yol açabilir. Diğer yandan savaş, doların Lübnan'dan Suriye'deki karaborsaya akışını etkileyecektir. Bu da haliyle Suriye lirasının gelecek günler ve haftalarda değer kaybetmesine neden olacaktır. Rejim hükümeti, İsrail'in Lübnan topraklarına saldırısı neticesinde sadece birkaç gün içinde 50 binden fazla kişinin Lübnan'dan Suriye'ye geçtiği sınır kapılarındaki hareketliliğe bağlı olan acil durumlar doğrultusunda, Suriye vatandaşlarının Suriye'ye girerken sınır kapılarında 100 Amerikan doları bozdurmalarını gerektiren kararı geçici olarak bir haftalığına süre verilmiştir.

Bölgede yaşananlardan dolayı ve Kızıldeniz'de kötüleşen durumun bir sonucu olarak İran'dan Suriye limanlarına petrol türevlerinin sevkiyatında gecikme yaşanmıştır. Bu durum Şam'da ulaşımın neredeyse durma noktasına gelmesine neden olmuştur. Şam sokakları, kamu ve özel şirketlere ait otobüslerin yokluğunda işe gitmeyi bekleyen vatandaşlarla dolmuştur. Bazı servis araçları ve otobüsler bu durumdan yararlanarak iki kat ücret almaya ve yolcu sayısını yükseltmeye başlamışlardır. Rejim, ulaşım ödeneklerini azaltma ve toplu taşıma araçlarına yakıt tedarikini durdurma yoluna gitmiştir. Bu da ulaşımın durma noktasına gelmesine yol açmıştır.

Ürdün makamlarının üç aydan bu yana Suriye kamyonlarına ek harç uygulamalarının yanı sıra ağır ilerleyen denetim işlemleri, Suriye'den Suudi Arabistan'a ihraç edilen malların Ürdün-Suudi Arabistan sınırında gecikmeler yaşamasına neden olmuştur. Bu gecikme, malların belirlenen varış ülkesine ulaşmadan bozulmasına yol açmaktadır. Bu da tüccarların ağır

kayıplara uğramalarından dolayı sebze ve meyve ihracatlarını durdurmalarına neden olmuştur. Bu nedenle sebze ve meyve ihracatı günlük 150 buzluktan sadece 10'a düşmüştür. Toptan pazardaki sebze ve meyve ihracatçıları komitesi başkanına göre; Suriye'nin sebze ve meyve ihracatı Ekim 2024'te %80'den fazla bir düşüşe tanık olmuştur.

Rejim kontrolündeki bölgelerde yaşanan vahim duruma ve telekomünikasyon ile elektrik sektörlerindeki altyapının kırılganlığına rağmen rejim hükümetinin İletişim Bakanlığı, Şam kırsalındaki Dimas bölgesinde inşa edilecek bir teknoloji şehri için hayata geçirilmesi planlanan 3 yıllık bir projenin reklamını yapmıştır. Projenin amacı, bu alanla ilgili endüstriyel, ticari ve hizmet faaliyetlerinin tek bir yerde toplanarak bilgi teknolojisi üzerine bölgedeki teknolojik üretimi arttırmak ve bunu yerelleştirmektir. Suriye'deki telekomünikasyon sektörü, sunulan hizmette aksamalar yaşamaktadır. Ancak buna rağmen rejim hükümetinin telekomünikasyon düzenleme kurumu, telekomünikasyon hizmetlerinin ücretlerini mart ayında %35 ve eylül ayında tekrar %30-35 oranında artırarak 2024 yılında iki kez yükselime gitmiştir.

Rejim, kontrolündeki 10 milyondan fazla Suriye vatandaşının hayat standartları hususunda yurt dışından gönderilen döviz havalelerine güvenmektedir. Bu bağlamda Suriye Merkez Bankası, 2022'deki %82'lik büyümeye kıyasla 2023'te bu havalelerin değerinde %122,7'lik bir artış olduğunu açıklamıştır. Bu büyüme, Suriye vatandaşının yaşam koşullarının her geçen yıl daha da kötüleştiğinin ve yurt dışından gelen döviz havalelerine olan bağımlılığının arttığı bir dönemde gerçekçi görünmemektedir. Bu durum rejimin, vatandaşın üzerindeki yaşam yükünü hafifletmek için uyguladığı tüm ekonomik yaklaşımların başarısız olduğunun bir göstergesidir. Dünya Bankası, Suriye'ye ilişkin yeni bir ekonomik sıralamada Suriye'yi, 2024-2025 yılları için Somali, Sudan ve Yemen gibi ülkelerle birlikte kişi başına düşen yıllık 560 dolarlık milli gelire düşük gelirli bir ülke olarak sınıflandırmıştır.

Suriye'nin kuzey ve doğusunda ise, Haseke'de kötüleşen ekonomik koşullar, kaynakların kıtlığı ve yüksek maliyetler sığır yetiştiricilerinin sayısında düşüşe yol açmıştır. Çünkü yem ve tahıl fiyatlarının artması, YPG yönetimim desteği olmadan inek yetiştirmeyi pahalı hale getirmiştir. Bu nedenle bazı yetiştiriciler ineklerini satmak veya zirai ürün artıklarını yem olarak kullanmak zorunda kalmıştır. Ayrıca kuraklık ve iklim değişikliğinin doğal meralar üzerindeki olumsuz etkisi, ekonomik olarak pahalı olan yemlere yönelmeyi mecbur kılmıştır. Bu durum büyükbaş hayvan yetiştiriciliği sektörünün bozulmasına, süt ve peynir üretiminin düşmesine ve yerel pazarlardaki fiyatların yükselmesine yol açacaktır.

YPG yönetimi 2024 yılı için çiftçilerden bir ton pamuk satın alma fiyatını, ton başına 600 dolar olarak belirlemiştir. Yapılan bir araştırmaya göre bu yıl bir ton pamuk üretiminin maliyeti ton başına 470 dolar olarak ortaya çıkmıştır.

YPG kontrolü altındaki bölgelerde yaşanan yakıt krizi devam etmektedir. Deyrizor şehrinin doğusunda yer alan El Buseyra ilçesi, bu yılki ısınma amaçlı kullanılan yakıt tahsisatından mahrum bırakılmıştır. Bölge halkına göre bunun nedeni YPG'ye bağlı yakıt komitesi çalışanları ile bölgedeki benzin istasyonu sahipleri arasında süren yolsuzluklardır. Diğer yandan bu bölgedeki yetkililerin halkın şikâyetlerine kulak asmadığı görülmüştür. Kamışlı

şehri ve Haseke vilayetine bağlı birtakım ilçeler ve kasabalar, Yakıtlar Müdürlüğünün iç ulaşım için yakıt tahsisatını azaltma kararı alması sonucunda şikâyetler ve protestolara sahne olmuştur. Bu karar vatandaşlara büyük bir yük getirmiştir.

Suriye'nin kuzeybatısında, İdlib şehrinin merkezindeki Tahrir parkında yaklaşık 98 ticari şirketin katılımıyla on gün sürecek "2024 İdlib Pazarı" etkinliği düzenlenmiştir. Bu süre halkın arzına göre uzatılabilecektir. 2022'de başlayan bu pazarın bu yıl üçüncüsü düzenlenmiştir. Pazara yapılan günlük ziyaretçi sayısının 45 binden fazla olduğu tahmin edilmektedir. Söz konusu pazar, şirketlerin sundukları indirimlerden yararlanmak için bir fırsat olarak kabul edilmektedir. Zira mallar en az %15 indirimle halka sunulmuştur.